

Marek Pietraś

"Sicherheit und Integration in Europa : zur Renaissance der Westeuropäischen Union", Johannes Varwick, Opladen 1998 : [recenzja]

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia 8, 215-217

2001

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

źródłowych wynika, iż ten pobłażliwie traktowany polityk był bardzo dobrym fachowcem, przygotowanym do sprawowania różnych funkcji administracyjnych. W opinii ówczesnych uczestników życia publicznego (zarówno piłsudczyków, jak i ich przeciwników) wypełniał wyjątkowo sprawnie postawione przed nim zadania. Pomajowe nominacje Składkowskiego najpierw na urząd Komisarza Rządu na miasto stołeczne Warszawę, a później na stanowiska ministerialne, są kolejnym dowodem na optymalne decyzje personalne podejmowane przez Piłsudskiego.¹³ W tych warunkach w innym świetle jawi się objęcie w konsekwencji przez tego polityka urzędu prezesa Rady Ministrów.

Wniosek ogólny, jaki nasuwa się po przeczytaniu pracy zbiorowej przygotowanej przez zespół pod kierunkiem Zbigniewa Zaporowskiego, jest dla autorów jak najbardziej korzystny. Publikacja o Piłsudkim i piłsudczykach przynosi nowe ustalenia, wprowadza do obiegu nieznane źródła oraz powiększa wiedzę o formacji politycznej, która przyczyniła się do zniszczenia demokracji oraz rządu II RP przez 13 lat, nadając jej charakter państwa autorytarnego.

Waldemar Paruch

Johannes Varwick: *Sicherheit und Integration in Europa. Zur Renaissance der Westeuropäischen Union*. Leske + Budrich. Opladen 1998, s. 424

Przedmiotem analizy są relacje między obroną, bezpieczeństwem i integracją na przykładzie Unii Zachodnioeuropejskiej (UZE) i ewolucji jej stosunków z Unią Europejską (UE). Autor próbuje też określić ewolucję mechanizmów zapewniania bezpieczeństwa w warunkach intensywnej instytucjonalizacji procesu integracji państw narodowych tworzących UE. W tym kontekście u podstaw przeprowadzonej analizy leży dylematy zawarte w pytaniach: czy w Europie Zachodniej obrona i bezpieczeństwo są wyłącznie zadaniem państw narodowych, czy też i w tych dziedzinach kompetencje są przenoszone do struktur kooperacyjnych lub integracyjnych? Czy polityka obronna i bezpieczeństwa UE jest istotnym elementem procesu integracyjnego, czy też integracja jest koniecznym elementem wspólnej polityki obronnej i bezpieczeństwa tej grupy państw? Pytania te oznaczają, że autor w sposób inspirujący i prowokujący podejmuje aktualny i ważny temat, istotny dla procesu kształtowania pozimnowojennej architektury bezpieczeństwa w Europie oraz perspektywy przyjęcia państw Europy Środkowej i Wschodniej do UE. O doniosłości podjętej tematyki świadczy także i to, iż dotyczy ona procesu kształtowania podmiotowości Europy Zachodniej i jej odpowiedzialności za własne bezpieczeństwo i obronę.

Praca składa się z pięciu części uporządkowanych na podstawie kryterium problemowego. Część pierwsza jest w istocie dość obszernym wstępem do całości książki. Zawarto tu podstawowe pytania i hipotezy badawcze, opis stosowanych metod oraz uwagi dotyczące siatki pojęciowej książki. W części drugiej przedmiotem analizy są, po pierwsze, wybrane teorie integracji (federalizm, funkcjonalizm, neofunkcjonalizm, transakcjonizm, teoria „fuzji”, teoria sojuszy międzynarodowych) oraz ich stosunek do problematyki bezpieczeństwa i obrony. Autor jednoznacznie udowadnia, że w tradycyjnych teoriach integracji zjawiska bezpieczeństwa i obrony nie są uwzględniane. Po

¹³ Moja własna kwerenda materiałów archiwalnych i pamiątkarskich dostarczyła wielu argumentów na rzecz trafnych decyzji nominacyjnych Piłsudskiego, dostosowanych wyjątkowo dobrze, tak do realnych możliwości wyboru, jak i do przewidywanych efektów, jakie w pracy na danych stanowiskach państwowych mieli osiągnąć poszczególni piłsudzczy. Wyraźnymi przykładami mogą być chociażby: Kazimierz Bartel, Józef Beck, Eugeniusz Kwiatkowski, Bronisław Pieracki, Edward Rydz-Śmigły, Witold Staniewicz, August Zaleski.

drugie, przedmiotem analizy są etapy rozwoju polityki obronnej i bezpieczeństwa w Europie Zachodniej od Europejskiej Wspólnoty Obronnej, poprzez Europejską Współpracę Polityczną do Traktatu z Maastricht i Traktatu Amsterdamskiego. Za punkt zwrotny tego procesu uznawana jest wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Unii Europejskiej, dla której podstawy prawne oraz nowe możliwości rozwoju UZE stworzył Traktat z Maastricht. Varwick jednak krytycznie ocenia dotychczasowy proces jej formułowania i realizacji. Do głównych słabości zalicza: brak politycznej woli podejmowania zdecydowanych, wspólnych działań wobec kryzysów i konfliktów międzynarodowych; zdefiniowane wspólne interesy nie mają charakteru wiążącego dla państw członkowskich; procesy decyzyjne są skomplikowane i długotrwałe (s. 152).

W części trzeciej przedmiotem analizy jest rozwój historyczny, struktura organizacyjna oraz funkcjonowanie Unii Zachodnioeuropejskiej. Wiele uwagi poświęcono procesowi kształtowania zdolności UZE do podejmowania działań operacyjnych, a w tym kontekście, rozwojowi jednostek wojskowych podporządkowanych tej organizacji i współpracy z NATO.

W części czwartej tematyka bezpieczeństwa i obrony w procesie integracji zachodnioeuropejskiej została zanalizowana z perspektywy państw narodowych, a dokładniej Niemiec, Francji i Wielkiej Brytanii oraz ich interesów. Z kolei w części piątej autor skoncentrował się na podstawowych tendencjach rozwoju UZE w latach dziewięćdziesiątych oraz perspektywach jej rozwoju, zwłaszcza w oparciu o analizę regulacji prawnych zawartych w Traktacie Amsterdamskim.

W książce autor zasadnie wskazuje, że rozwój zachodnioeuropejskiej integracji podlegał logice dwóch procesów: bezpieczeństwa i gospodarczych konieczności w warunkach narastających współzależności (s. 164). Procesy te występowały jednak z różną intensywnością. W latach pięćdziesiątych dominowała logika bezpieczeństwa, a od końca lat pięćdziesiątych do końca lat osiemdziesiątych logika konieczności gospodarczych. Koniec zimnej wojny, zjednoczenie Niemiec, niepewność co do obecności Stanów Zjednoczonych w Europie, itp., sprawiły, że logika bezpieczeństwa znowu zaczęła zyskiwać na znaczeniu. Procesy te oznaczają, że bezpieczeństwo było jednym z pierwotnych celów integracji w Europie Zachodniej. Chodziło o przezwycięzenie „dylematu bezpieczeństwa” między państwami zachodnioeuropejskimi oraz o ich bezpieczeństwo wobec zagrożeń zewnętrznych.

Mimo że autor traktuje UE i powiązaną z nią UZE jako podmioty stosunków międzynarodowych, zasadnie analizuje interesy narodowe poszczególnych państw członkowskich i ich wpływ na proces kształtowania wspólnej polityki obronnej i bezpieczeństwa. Jednoznacznie pokazuje, że obie organizacje nie posiadają polityki zagranicznej, bezpieczeństwa i obrony, która byłaby niezależna od państw członkowskich. Obie organizacje są zdolne do własnych działań tylko w takim zakresie, w jakim narodowe interesy państw członkowskich na to pozwalają. Stąd też proces określania miejsca UZE w polityce obronnej i bezpieczeństwa UE w latach dziewięćdziesiątych był współkształtowany przez interesy narodowe państw preferujących opcję europejską lub atlantycką oraz opcję supranarodową lub międzyrządową (s. 198). W tym kontekście zasadne jest twierdzenie, że znaczne zróżnicowanie interesów narodowych ogranicza możliwości udziału UZE w operacjach mających na celu rozwiązywanie sporów i konfliktów międzynarodowych. Zdaniem Varwicka UZE jest „sojuszem w cieniu” (s. 299).

Wartościową cechą książki jest dynamiczne ujęcie analizowanego tematu z uwzględnieniem zmian zachodzących w środowisku międzynarodowym UE i UZE. Zmiany te zasadnie traktowane są jako czynnik kształtujący ewolucję polityki zagranicznej, bezpieczeństwa i obronnej UE oraz rozwój właściwych jej więzi instytucjonalnych. Autor wskazuje, że w warunkach końca zimnej wojny i braku jednoznacznie zdefiniowanego wroga, brak integracji w zakresie polityki bezpieczeństwa i obronnej mógł prowadzić do renacjonalizacji działań państw zachodnich w tych dziedzinach. Należy też zgodzić się z tezą, że w warunkach końca ładu dwubiegunowego UE w powiązaniu z UZE powinna mieć możliwość podejmowania działań niezależnych od NATO i Stanów Zjednoczonych, co nie oznacza jednak tworzenia struktury konkurencyjnej.

pozytywnie należy ocenić stronę metodologiczną książki. Autor odwołuje się do kilku teorii, które nie są zjawiskami samymi w sobie, lecz tworzą instrumentarium „naukowej obróbki”

rzeczywistości międzynarodowej. Z ich pomocą analiza złożonej problematyki bezpieczeństwa i obrony UE i rola UZE w procesie jej kształtowania staje się bardziej przejrzysta i zyskuje wyraźniejsze kontury. Podstawy teoretyczne dla całości analizy tworzy neoliberalny instytucjonalizm, zgodnie z którym instytucje są w stanie znacząco wpływać na interesy i zachowania państw. Autor pomija jednak rozważania na temat efektywności instytucji międzynarodowych w procesie wpływania na zachowania państw.

Książka wyraźnie pokazuje, że proces kształtowania wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oznacza, że przyszła UE powinna być nie tylko wspólnym rynkiem, lecz także unią polityczną i swoistym sojuszem bezpieczeństwa. Zgodnie bowiem z neofunkcjonalnym mechanizmem *spill-over* wyraźnie następuje przechodzenie od integracji gospodarczej, poprzez polityczną do wojskowej. Tendencje te tworzą przesłanki dla nowej międzynarodowej roli UZE, a brak postępów w tych ostatnich dziedzinach może stać się barierą dalszego procesu integracji.

Marek Pietras

Ryszard Zięba, *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego*, Wyd. Scholar, Warszawa 2000, wyd. drugie, s. 406

Temat instytucjonalizacji bezpieczeństwa w Europie stanowi ważne wyzwanie dla badaczy po zakończeniu rywalizacji Wschód-Zachód.

Praca Ryszarda Zięby *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego* jest jedną z nielicznych pozycji, która charakteryzuje kompleksowo bezpieczeństwo europejskie oraz jego tworzącą się strukturę organizacyjną. Autor monografii ograniczył się do przedstawienia tylko tych elementów procesu instytucjonalizacji, które występują w sferze bezpieczeństwa międzynarodowego, tj. NATO, UZE i UE, WNP, KBWE/OBWE i ugrupowania subregionalne. Pozycja ta obejmuje lata 90.

Celem pracy jest charakterystyka nowych elementów instytucjonalizacji bezpieczeństwa europejskiego po zakończeniu zimnej wojny i na tej podstawie uchwycenie tendencji i dynamiki ewolucji tej instytucjonalizacji. Zdaniem autora procesy te mają ukazać prawidłowości ewolucji europejskiego ładu w dziedzinie bezpieczeństwa.

Monografia została podzielona na dziewięć rozdziałów.

Rozdział pierwszy spełnia rolę teoretyczno-wprowadzającą. Autor wyjaśnia w nim definicję pojęcia „bezpieczeństwo” – od ogólnego rozumienia, poprzez tradycyjne i współczesne. W ujęciu tradycyjnym, mówimy o bezpieczeństwie narodowym i międzynarodowym. Współcześnie wiele czynników wpłynęło na postrzeganie pojęcia „bezpieczeństwo” i jego częściowej redefinicji. Zaliczono do nich rewolucję naukowo-techniczną, delegalizację wojny i międzynarodową kontrolę zbrojeń, wzrost roli i znaczenia podmiotów pozarządowych oraz zwiększenie współzależności międzynarodowych. Zdaniem autora, bezpieczeństwo międzynarodowe ma szerszy zakres znaczeniowy niż bezpieczeństwo narodowe. Obejmuje ono nie tylko wartości egzystencjalne pojedynczych państw, ale także wartości wspólne dla danego systemu, m.in. stabilność, pokój, równowaga, współpraca.

W rozdziałach drugim i trzecim autor przedstawił procesy, które wywarły wpływ na ewolucję istniejących i powstawanie nowych mechanizmów bezpieczeństwa w Europie po zakończeniu zimnej wojny. Oba rozdziały spełniają funkcję wprowadzająco-wyjaśniającą wobec instytucjonalizacji bezpieczeństwa europejskiego.

W rozdziale drugim R. Zięba przedstawił i ocenił nowe wyzwania dla bezpieczeństwa państw i instytucji europejskich po zakończeniu zimnej wojny. Związane są one z transformacją ładu